

Pirmasis Kretingos fotografas – Ignas Stropus

► Šiemet sausio 20 dieną sužinoma 130 metų, kai gimė pirmasis Kretingos fotografas Ignas Stropus. Iki šiol žinoma I. Stropaus biografija buvo gana skurdi ir iš dalies klaidinga.

Pagerbdama fotografo kūrybinį palikimą, daugelį metų archyvuose, muziejuose, privačiose kolekcijose, šeimos albumuose kruopščiai rinkau smulkiausias detales ir bandžiau lipdyti vientisą asmenybęs, gyvenimo, veiklos istoriją.

Net pradžių pradžia – fotografo gimimo data – buvo žinoma netiksliai: spaudoje nurodomi 1884 metai. Tačiau bažnytiniai krikšto metrikai teigia, kad Ignas Stropus gimė 1885 m. sausio 20 d. Plungės valsčiuje (vėliau – Kretingos apskritis, Kartenos valsčius), Pakutuvénų kaime Ignaco ir Jacintos Stropų šeimoje. Pakrikštystas tą pačią dieną vikaro kun. Venckaus Kulių bažnycioje. Šeimoje augo 8 vaikai. Kaimo daraktorius namuose vaisus išmokė lietuviškai skaityti ir rašyti, vėliau berniukams samdė butą Plungėje, leido mokyti į kunigaikštę Oginskių parapijinę mokyklą. I. Stropus mokslus baigė Palangos progimnazijoje.

Iki šiol buvo žinoma, kad Ignas Stropus 1909 m. fotografijos mokėsi Plungėje pas Mendeli Berkovičių, 1910 m. – Kretingoje pas Alfonsą Survilą. Tačiau 1936 m. sezoniniam Palangos kalendoriuje I. Stropaus ateljé reklama teigia: „Isteigta 1908 m.“ – realu, kad čia minima data, kai Stropus įkūrė fotografijos pavilioną Kretingoje, taigi fotografijos mokyti turėjo anksčiau. Tikėtina, kad Plungėje pas M. Berkovičių mokėsi 1906–1907 m., ta-

čiau A. Survila Kretingoje įsikūrė tik 1911 m., tad Ignui tuo metu jau neberekėjo mokyti, nebent – tobulinis, nes Survila fotografo profesijos paslaptį mokėsi pas garsius Rygos fotografinis von Egertą ir Geislerį.

Kretingos miestelio Rotušės aikštės rytinėje dalyje, Sodo gatvėje, esančioje į vienuolyno pusę (šiuo metu tai yra pésčių takas nuo „Lauros“ parduotuvės iki naujai statomos bibliotekos) 1908 m. Ignas Stropus atidarė pirmąjį Kretingoje fotopaviljoną „Birutė“. Fotografas pasirinko Kretingos, o ne Plungės miestelį (nors pastarasis buvo arčiau gmtujų Pakutuvénų), nes Plungėje tuo metu jau buvo keili fotografi, o Kretingoje šiuo verslu jis užsiėmė pirmasis.

Fotoateljé buvo skoningai įrengta, turėjo kelis fonus. S. Žvirgždas vaizdingai nupasakoja I. Stropaus fotografijos paviljono Kretingoje aplinką: „Buvo turtinga dekoracija, kurios šonuose ir apaciuje nupiešti grotelių, apkaustų bei kitų geležies dirbinių raštą imituojantys ornamentai, papildyti groteskiniais augaliniais, figūriniais motyvais. Dešiniajame šone tokiu pačiu ornamento dekoruotas kvadratinis stulpas, į kurį galėjo pasiremti pozuotojas. Ant grindų patiestas pilkos medžiagos gabalas, keletas kėdžių raižytomis kojelėmis bei atramomis“. Kretingoje Ignas Stropus dirbo 1908–1914 m.

Stropaus fotografijų profesionalumą pripažino Kretingos grafas Aleksandras Tiškevičius, užsakydamas padaryti kelias grupines nuotraukas, kuriose grafas jamžintas kartu su giminais bei Kretingos, Darbėnų ir Grūšlaukės dvarų ūkvedžiais. Deja, fotografo darytų Kretingos vaizdų nepavyko atrasti. Tikriausiai kraštovaizdžio bei architektūros fotografija susidomėjo tik gyvendamas Palangoje.

Ignas Stropus 1913 m. rugsėjo 3 d. vedė Ievą Rupeikaitę, su kuria susipažino savo sesers Barboros vestuvėse. Pirmojo pasaulinio karometu ir kiek po jo, 1914–1921 m., fotografas gyveno užkuriu žmonos tėviškėje Šiemulių kaime, čia susilaukė trijų vaikų: sūnaus Algirdo ir

► Ignas Stropus
Nuotr. iš Juozo Šimkaus albumo

► Fotografo žmona su vaikais Šiemuliouose
Nuotr. iš Albino Kijauskos albumo

dukterę dvynuką Mildos bei Genutęs. Ūkininkavo, bet tuo pačiu eidavo per kaimus fotograuodamas. Elektros nebuvo, tad turėjo įsirenges tamsią kamarą: sienoje išpjovė fotoaparato užpakalinės sienelės dydzio angą, iš kuria įstatydamas fotoaparatą – pasidarydavo kažką panašaus į dienos šviesą naudojantį didintuvą nuotraukoms spausdinti.

Kai Palanga buvo gražinta Lietuvai, 1921 m. pavasarį, Ignas Stropus persikėlė gyventi į pajūri. Iš Palangos klebono Juozapo Šniukštoss išsinuomojo priešais bažnyčią esančio namo (Vytauto g. 75) galą: pirmame aukšte įsirengė fotopaviljoną, antrajame – apsigyveno su šeima. Ankstesniuose spaudoje buvusiuose straipsniuose rašoma „iš klebono Ambrozačio išsinuomojo...“. Deja, Palangoje nebuvo klebono tokia pavarde, tačiau gyveno stalias Pranas Ambrozačius, iš kurio po didžiojo Palangos gaisro I. Stropus nuomojo dalį namo. Tad ankstesniuose straipsniuose du skirtini faktai yra suplati į vieną.

Paviljone įrengė stiklinius sieną bei stoga, vėliau – ir vitriną, kurios darė ir iš naudotų nuplautų fotoplokštelių. Fotopaviljone turėjo daug ivairių fonų, pintą krėslą, prabangių kanapą, aukštą staliuką, kitą atributiką, sudarančią gyvenamos patalpos iliuziją.

Kitoje namo dalyje buvo knygynas, priklausęs Butkų Juzei, 1936 m. pastate registruota ir cukrainė „Birutė“, o šalimais, per du namus – J. Mickevičiaus knygynas. Vėliau tame pačiame name ir I. Stropus įkūrė knygyną, kuriame prekiavo knygomis, laikraščiais, atvirukais bei rašymo priemonėmis. Gali būti, kad Butkų Juzė, būdamas I. Stropaus giminaiciu, turėjo įtakos knygyno atsidrimui prie fotopaviljono.

Vos įsikūrės Palangoje, Ignas iškarto priėmė ir pirmąjį mokinį – Adolfą Daumantą, garsaus Plungės Oginskių dvaro siuvelė Adolfo Daumanto sūnų. Fotografas turėjo nemažai mokinį: Mildą, Lunę, Kavalciuką, nuo 1924 m. Feliciją Ambrozaitytę-Pakutinskienę, kuri vėliau liko jo ateljé retušuotoja, 1946–1949 m. savarankiškai dirbo Palangoje, pokario metais – Palangos ateljéje. Mokinys Pranas Vaišnoras apie 1929 m. įkūrė ateljé Mažeikiuose, Milašius – Palangoje.

1930 m. Ignas Stropus išvyko į Plungę, kadangi vaikus leido mokyti gimnazijon. Įsikūrė savo draugo, dvaro siuvelė Adolfo Daumanto name, esančiam šalia parko, Lais-

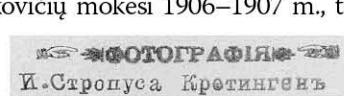

► Nežinoma šeima I. Stropaus ateljé Kretingoje
Nuotr. iš Stanislovo Žvirgždo skaitmeninio archyvo

vės alėjoje netoli Laisvės statulos. Prie namo taip pat, kaip ir Palangoje, pasistatė nedidelį fotopaviljoną, įstiklintą fotoplokštelių stiklais. Daumanto namas Plungėje Laisvės al. 15 tebestovi ir šiandien, Jame įsikūrusios Adolfo Daumanto vaikaičių šeimos.

1931 m. kovo 31 dieną Ignas Stropus visą dieną fotografovavo Plungėje kilusį gaisrą. I. Stropaus užfiksuočių Plungės miesto vaizdų, pažymėtų fotografo ženklu, atrasti teko vos kelis, tačiau išliko nemažai fotografo portretų, darytų Plungės ateljé.

1933 m. pradžioje Ignas Stropus grįžo į Palangą, tapo žymiausiu fotografu, tarpukariu reklamavusiu pajūri. Palangos kurorte fotografų pamažu daugėjo, tai matome ir iš Ignas Stropaus darbų: bendrose pajūrio ar renginių fotografijose dažnai figūruoja ir fotografas su trikuju. Daugėjant konkurentų, teko ieškoti būdų patraukti klientus: knygynė buvo parduodami ne tik atvirukai, nuotraukų albumai, bet ir kanceliarinės bei foto prekės mėgėjams. Fotografas dažnai trumpomis, bet išsamiomis reklaminėmis žinutėmis spaudoje bei poilsiautojams skir-

► I. Stropaus nuotraukų ženklų variantai

► I. Stropaus ateljé logotipas

► Petro Barono medaliai Ignui Stropui

Pirmasis Kretingos fotografas – Ignas Stropus

(Atkelta iš 6 p.)

Ignas neapsistojo ties studijine fotografija: fotografavo peizažus, architektūrą, įvairius miestelių įvykius, varšaros stovyklas, negausias įmones ir kt. Labiausiai mėgė dirbti lauke, pajūry. Darbo paviljone, studijinės fotografijos nemėgo, tačiau ir čia ieškojo grožio: šviesa, vadinamuoju „rembrantiškuoju“ apšvietimu siekė išgaudi efektingus šešelius, veido modeliam, faktūras.

1938 m. gegužės 10 d. I. Stropus visą dieną fotografavo didžių Palangos gaisrą. Fotografas savo degantį butą, daiktus ir pavilioną paliko gelbėti kaimynams, pasičiupo fotoaparatau, plokšteliu ir visą dieną fotografavo degantį miestą. Sūnus Algirdas išsaugojo tévo darytą nuotrauką: namas sudegęs, gatvėje po gaisro išmėtyti daiktai, matyt apdegusios vitrinos su užrašu „Foto laboratorija“.

Gaisro metu sudegus ateljé, Ignas iš savo retušuotojos (buvusios mokinės) Felicijos tévo, žinomo Palangos staliaus, medžio meistro Prano Ambrozaičio, išsinuomojo prie Rąžės, Basanavičiaus g. Nr. 8 (priešais „Jūros“ restoraną) esantį pastatą, Jame apsigveno su šeima, iengė naują pavilioną bei knygyną. Šiuo metu, tai pastatas Nr. 10, esantis šalia kavinės „Monika“, priklauso P. Ambrozaičio palikuonims Pakutinskams.

Pavyko išskirti keturiolika I. Stropaus nuotraukų ženklinimo variantų. Liepojoje I. Pokornago litografijoje fotografas užsakė 6x9 ir 10x16 cm dydžio firmines fotografijų korteles,

kurių averse dešinėje pusėje aukso spalva išpaustas įmantriai išraitytas užrašas „I. Stropaus Kretinga“, reverse tamsiai mėlyna spalva pavaizduotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio antrosios žmonos, Lietuvos valdovo Vytauto motinos Birutės portretas bei rusų ir lietuvių kalbomis rašoma: „Первая литовская / художественная фотография / „Бирута“ / И.Стропуса / Кретингенъ Ковенск. губ. / Садовая ул. // Пирма литувіска дайлос фотографія / „Бируте“ / І.Стропуса / Кретинга*** Каuno guber. / Sodno ulice. // Геративъ хранится“. Apačioje, dešinėje – spaustuvės pavadinimas: „Лит. И. Покорного Либава“. Ši fotografinė kortelė padeda išsiaiškinti painiavą, kilusią dėl fotografo įmantrai rašomų inicialų: kartais raidę „I“ (Ignas) jis raše kaip „J“, tad spaudoje buvo pasirodė žinučių apie dar vieną fotografą – Jurgi Stropu. Tai yra klaida: Palangoje fotografas pavarde Stropus buvo tik vienas. Ši fotografinė kortelė aiškiai parodo, kad „И.Стропус“ yra tas pats „І.Стропус“ – abi raidės, tiek „И“, tiek „J“ yra vienoje vienoje vienoje fotografų kortelėje.

Nuo apytklai 1926 m. nuotraukų apatinime dešiniajame kampe išpaudžiamas 0,9x2 cm reljefinis stačia-kampis išpaudas, kurio dešinės pusės viršuje nurodyta vietovė – PALANGA, įstrižai iš viršutinio kairiojo kampo iš dešinė užrašas MENO – FOTOGR., kairėje pusėje apačioje fotografavo pavardė – STROPUS. Šis spaudas tapo pagrindiniu, nes tuo buvo žymimi ir visi atvirukai (spausti kaip nuotrau-

kos – kontaktiniu būdu, vadinančiu „real foto“).

1933 m. Šiauliųose „Putpelės“ draugijos surengtoje kilnojamajoje parodoje Ignas Stropus dalyvavo net su 42 darbų vientisiausia ir kruopščiai atrinkta peizažinių fotografijų kolekcija. Iš parodos nuotraukų pavadinimų galima spręsti, kad Stropus aktyviai fotografavo Klaipėdoje, Nidoje, Plungeje. Gaila, kad šių nuotraukų atrasit nepavyko.

1924–1939 m. Stropus išleido apie 9 Palangos atvirukų rinkinius bei vieną Plungės vaizdų rinkinį. Plungės atvirukų reverse išrašta „Atelier J. Stropus & A. Surwillo, Kretingo“. Taigi kažkuriuo metu Ignas Stropus ir Alfonsas Survila turėjo bendrą ateljė, kartu leido atvirukus. Galbūt šie atvirukai buvo išleisti Stropui gyvenant Plungeje 1930–1933 m., kadangi ir A. Survila Kretingoje dirbo taip pat panasiu laikotarpiu – 1922–1938 m. Atvirukus pardavinėjo savo paties knygynę, miestelio knygynuose, spaudos kioske, fotografų vaikai uždarbiaudavo atvirliaškiais prekiaudami mieste.

Daug I. Stropaus darbų panaudota 1922 m. Petro Rusecko išleistuose atvirukų albumeliuose „Lietuva“. Atvirukus su Ignu užfiksuoja Palangos vaizdais 1927 m. leido Palangoje kaimynystėje įsikūrės J. Mickevičiaus knygynas. 1929 m. I. Stropaus įamžinti apšalusios jūros ledynų vaizdai jėjo į leidėjo Jokūbo Skrinskos „1929 m. Lietuvos didžiųjų šalčių vaizdų albumą“, išleistą Prienuose. Fotografo pavardė niekur neminima, tačiau vaizdai lengvai identifikuojami iš paties

Ignu leistų darbų. Daugybė jo nuotraukų atspausta reklaminiuose kurtoro leidinukuose, nuotraukas fotografas publikavo ir tuometinėje Palangos bei respublikinėje spaudoje, albumuose: 1930 m. „Pamatykime Lietuvą“, „I Lietuvą Vytauto Didžiojo metais“, 1931 m. „D.L.K. Vytauto jubilijinių 1930 m. albumas“, 1933 m. „Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas“ ir kitaose.

1940-ųjų metų sovietų okupacija, 1941-ųjų trėmimai, vokiečių okupacija, neramūs pokario metai – polisautojų Palangoje beveik nebėlako, tad ir Ignas Stropus su šeima paliuko Palangą. Spaudoje teigiamai, kad 1945 m. Ignas su žmona išvyko į jo gimtūsius Pakutuvėnus, tačiau sūnus Algirdas pasakojo, kad tévai išvyko į motinos téviškę – Šiemuliu kaimą, nors dažnai lankési ir gimtinėje Pakutuvėnuose, kur gyveno jo broliai su šeimomis. Palangoje paliko vienus archyvus, kurie ten ir žuvo. Kaiame dar šiek tiek fotografavoj: aplinkinių kaimų gyventojai ateidavo foto-

grauotis į namus.

1956 m. Ignas su žmona apsigydė pas sūnų Kaune Panemunėje. Ignas Stropus mirė 1959 m. rugpjūčio 13 d. būdamas 74-erių metų, palaidotas Panemunės kapinėse.

Ignas Stropus aktyviai dalyvavo vienuomenės gyvenime: fotografavo renginius, stovyklas, iškilmes... Neapsiribojo viena vietove: to paties laikotarpio nuotraukų randama darytų Kretingoje, Palangoje, Plungeje, Pakutuvėnuose, Kuliuose, Šiemuliuose. Jo fotografinių palikimą galima dėlioti kaip pajūrio istorijos mozaiką. Tikriausiai néra gatvelės, tuometinio renginio ar garbaus svečio, kuriu jis nebūtu užfiksavęs. I. Stropaus gausiai leisti atvirukai keliavo į tolimiausias šalis, reklamuodami Lietuvos pajūrių.

Palangos bibliotekoje iki vasario pirmosios savaitės pabaigos paroduje „Šventosios žemės atminties ženklai“ bus eksponuojamas Perto Barono sukurtas fotografio Ignu Stropaus medalis.

Jolanta KLIETKUTĖ

Šiuo metu baigianti monografija apie pirmuosius pajūrio fotografus Igną Stropų ir Pauliną Mongirdaitę. Kad monografija išvystų pasaulį, spaustuvės darbams apmokėti reikia surinkti dar 7820 Eur. Jei norite prisiidėti prie pajūrio krašto paveldo išsaugojimo – mielai priimsime jūsų aukas:

Viešoji įstaiga Šv. Antano dienos centras, įm. k. 164249830
Sask. LT934010041800012285 DNB banke
Banko kodas 40100. SWIFT kodas: AGBL LT 2X skiltyje „Mokėjimo paskirtis“ išrašyti „Knygai“